

REMIGIJUS OŽELIS

Kristocentrizmas
kun. Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos
pamokslų rinkinyje
„Pamokslai vairingose materijose“

ĮVADAS

„Norėtume pamatyti Jėzų“ (Jn 12,21) – toks prašymas, kuriuo į apaštalą Pilypą kreipėsi keletas graikų, atvykusių į Jeruzalę švęsti Velykų, skamba kiekvieno laikmečio žmogaus lūpose. Žmonės, kaip ir anie piligrimai prieš du tūkstančius metų, prašo, kartais nesąmoningai, ne tik kalbėti apie Kristų, bet ir tam tikra prasme jį jiems parodyti. Bažnyčia yra gavusi užduotį atspindėti Kristaus šviesą kiekvienoje istorijos epochoje, laiduoti, kad jo veidas šviestų visų laikų žmonėms (Jonas Paulius II 2001: nr. 16). Perduoti krikščionių tikėjimą – tai pirmiausia skelbti Jėzų Kristų ir žadinti tikėjimą į Jį. Nuo pat pradžių pirmieji krikščionys degte degė šiuo troškimu skelbti Kristų: „Juk mes negalime tylėti apie tai, ką esame matę ir girdėję“ (Apd 4,20). „Ką girdėjome ir savo akimis regėjome, ką patyrėme ir mūsų rankos lietė, – tai skelbiame apie gyvenimo Žodį. Gyvenimas pasirodė, ir mes regėjome ir liudijame, ir skelbiame jums amžinąjį gyvenimą, <...> su Jo Sūnumi Jėzumi Kristumi. Ir tai mes rašome, kad mūsų džiaugsmas būtų tobulas“ (1 Jn 1,1–4).

Prieš 250 metų gimė Jurgis Pabrėža (1771–1849), tikintiesiems teikęs įtaigius ir įsimintinus, savalaikiškus ir šiuolaikiškus, profesionaliai užrašytus

ir pasakytus pamokymus – pamokslus, kuriais siekė žmonėms parodyti Viešpatį Jėzų Kristų ir atskleisti Jo atneštą išgelbėjimą. Šiandien J. Pabrėža, įvertinus jo iškilų gyvenimą ir veiklą, pristatomas kaip išvalgus gamtamokslininkas (botanikas, botanikos pradininkas, geografas, pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio autorius), jautrus gydytojas (liaudies medicinos propaguotojas), išmintingas švietėjas (mokytojas, mokslininkas, menininkas, bibliofilas, poetas) ir tik galiausiai, nors tai yra pirmiausiai, kaip nuoširdus dvasininkas (kunigas, pranciškonas tretininkas, pamokslininkas, oratorius) (žr. Kanarskas, Radzevičius, Midverytė 2015; Ardavičienė, Šidlauskienė 2014; Klietkutė 2020; Gylienė 2001: 14–15). Tai plačių interesų žmogus, kurio siekis buvo visomis savo galiomis tarnauti žmonėms, glaudžioje vienybėje išlaikant mokslą ir tikėjimą, skelbti Dievo žodį, „kad įgytume išganymą per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų“ (1 Tes 5,9). J. Pabrėžos pamokslų tikslas – pateikti tikintiesiems atsakymą į klausimą:

*Ką turim daryti, kad būtume išganyti?*¹

Bažnyčios misija yra susieta su nuolatine Bažnyčios mokymo galia, kuri kyla iš Jėzaus Kristaus siuntimo: „Tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones <...>, mokydami laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs“ (Mt 28,19–20). Skelbiamas Dievo žodis yra Kristaus žodžio skelbimo tąsa, apmąstant turinį, tikslus ir Kristaus reikalavimus moraliniam žmonių gyvenimui. Tad Katalikų Bažnyčia visuomet pamokslą vertino kaip vieną svarbiausių tikėjimo skleidimo priemonių. Pamokslas yra ne vien mokymas ar informacija, bet Dievo veiksmingos išganomosios valios skelbimas, kurį pamokslu Bažnyčioje aiškina Jėzaus vardu įgalioti asmenys. Bažnyčios mokymas ganytojiškoje veikloje ypač pabrėžia homiletikos – pamokslų sakymo svarbą (Vaičiūnas 2008: 93–95; Vaičiūnas 2013: 35). Taigi ir J. Pabrėžos pamokslai pirmiausiai gali būti teologinių tyrimų objektu. Deja, nepelnytai ir dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių (didžioji pamokslų dalis nėra išlikusi), kun. J. Pabrėžos pamokslai, kurių pasiklausyti keliaudavo minios žmonių iš įvairių Žemaitijos vietovių, nėra išsamiau teologų tyrinėti. J. Pa-

¹ „Kóu tóryt darity, kad butumyt yszganyti“. *Pamokslós Apey Kwalczió. Sakits Nedielys Dyina wydóu Aktowa Szwoęys Nekałta Prasydiejyma SS Pannos. Kretingo. Metusy 1823*, p. 187. Čia ir toliau J. Pabrėžos pamokslai cituojami iš *Pamokslay Wayringosy materyjosy qt roźniu wyitu, iwaryiusy laykusy Sakity par Kónyga Ambroziejó Pabreža Tercyjorió Zokana Szwoęta Tiewa Prąčyzszkaus*. Čia ir toliau tekste J. Pabrėžos pamokslų citatos šio straipsnio autoriaus laisvai perteikiamos dabartine lietuvių kalba, išlaikant pirminę minties prasmę.

brėžos pamokslais pirmiausia susidomėjo etnografai, radę tenai medžiagos XIX a. I p. žemaičių buičiai ir papročiams nušviesti (Gylienė 2008: 25). Istorijos daktaro kun. Viktoro Gidžiūno monografijoje, skirtoje J. Pabrėžos gyvenimui ir darbams (žr. Gidžiūnas 1993), pirmą kartą išsamiai nušviesta biografija, dėmesio skiriama ir pamokslų turiniui, aptariant žemaičių papročius juose (Gidžiūnas 1993: 109–202). Tad ateityje lieka plačios galimybės tirti kun. J. Pabrėžos pamokslus iš įvairių teologijos sričių perspektyvos.

Pats kun. J. Pabrėža, kurio pamokslai sulaukė didžiulio pasisekimo, sudarė savo pamokslų rinkinius ir juos suskirstė pagal temas. J. Pabrėžos pamokslų tyrinėtojai įvardija buvus dešimt pamokslų rinkinių (žr. Gidžiūnas 1993: 91–100; Gylienė 2008: 25). Jūsų rankose publikuotas vienas iš išlikusių pamokslų rinkinių – „Pamokslai vairingose materijose“². Šiuose pamoksluose galime aptarimui išskirti įvairias sisteminės teologijos sritis: kristologiją, pneumatologiją, ekleziologiją, sakramentologiją, mariologiją, eschatologiją, fundamentinę, moralinę teologiją ir pan. Pamokslu perteikiant krikščionišką tikėjimą, pagrindinės žinios centras turi būti Jėzus Kristus, tikintieji turi būti vedami į „gyvybinį ryšį su Jėzumi Kristumi“ (Baniulis 2006: 23), todėl pamokslai turi išsaugoti aiškų kristocentrizmą, kuris yra savitas krikščionių teologijos bei religingumo pavidalas, kai Jėzus Kristus laikomas centriniu išganymo istorijoje ir krikščioniškame skelbime (Vorglimer 2003: 292). Visa krikščioniška teologija iš esmės yra kristocentrinė. Kristologija duoda krikščioniškai teologijai supratimo raktą, yra visos sistemos interpretacijos principas. Kristologijoje per Jėzų Kristų, Dievo Sūnų, esame kreipiami į Dievą, kuris yra Tėvas. Taip kristocentrizmas veda į teocentrizmą, nes Jėzus apreiškė Dievą, apsireikšdamas kaip Sūnus. Jėzuje ir per Jėzų atskleidžiama nepažįstamo Dievo Tėvo paslaptis. Taigi kristologija veda į teologiją, t. y. į Dievą, ypatingu būdu apreiškštą Jėzuje Kristuje, tačiau kartu liekantį paslapyje. Kristologija turėtų būti viena iš centrinių pamokslų ašių, tad pažvelgsime kaip kristocentrizmas reiškiasi kun. J. Pabrėžos pamoksluose. Prieš tai aptarsime, ar kun. J. Pabrėžos pamokslai atitinka šiandienos homiletikos reikalavimus, t. y. ar galima teigti, kad yra šiuolaikiškai parengti. Bei aptarsime kristocentrizmą kaip krikščioniško skelbimo išeities tašką.

² *Pamokslay Wayringosy materijosy qt rožniu wyitu, iwayriusy laykusy Sakity par Kónyga Ambrožiejó Pabreža Tercyjorió Zokana Szwęta Tiewa Prączyszkaus.* Šiame rinkinyje pateikiami pamokslai sakyti 1799–1831 m. Mosėdyje, Kartenoje, Telšiuose, Kretingoje, Salantuose, Švėkšnoje, Palangoje, Alsėdžiuose, Kuliuose.

KUN. J. PABRĖŽA – PAMOKSLININKAS,
TINKAMAI ĮGYVENDINĖS ŠIUOLAIKINIUS
HOMILETIKOS REIKALAVIMUS

Po mokymosi Kretingos mokykloje ir studijų Aukštojoje Lietuvos mokykloje Vilniuje bei po dalyvavimo sukilime 1794 m. rugpjūčio 1 d. Jurgis Pabrėža įstoja į kunigų seminariją Varniuose, kurioje mokosi nepilnus dvejus metus. 1796 m. sausio 26 d. vysk. Steponas Giedraitis jį išventina kunigu, nes prieš tai jau dvejus metus Vilniuje buvo studijavęs teisę, teologiją ir Šventąjį Raštą.

Po šventimų kun. J. Pabrėža paskiriamas Šiluvos vikaru. Vikarui tenka nelengva pastoracinio darbo našta: aukoti Mišias, sakyti pamokslus, klausyti išpažinčių, lankyti ligonius ir pan. Be to, kun. J. Pabrėža vikaraudamas Šiluvoje pradeda sakyti pamokslus ir kaimyninėse parapijose. Pirmasis iki šiol išlikęs jo pamokslas yra sakytas Mosėdyje 1796 m. apie Švenčiausiojo Sakramento įsteigimą.

1798 m. pradžioje J. Pabrėža paskiriamas Raudėnų parapijos administratoriumi. Jausdamas didelę pastoracinę ir administracinę atsakomybę, stengėsi pažinti parapijiečius, jų silpnybes ir stiprybes, kad galėtų naikinti, kas bloga, ir ugdyti, kas gera. Dėl to jau pirmame pamoksle Raudėnuose iškelia savo rūpestį parapijiečių išganymu.

Nepilnai dvejus metus išbuvęs administratoriumi prašosi atleidžiamas iš pareigų. Taip 1799 m. pabaigoje jis paskiriamas Tverų parapijos vikaru. Iš jo raštų Tveruose yra išlikę trys pamokslai: apie artimo šlovės nuplėšimo atitaisymą, apie Dievo buvimą ir neklaidingumą ir apie Dievo teismą.

1802 m. paskiriamas Plungės vikaru, kur pagarsėja kaip pamokslininkas, kurio klausyti susirenka didžiulės minios. Jau tada matyti, kad J. Pabrėža pamokslams kruopščiai ruošiasi, parenka tam laikmečiui ir vietai aktualią temą, kurią pritaiko klausytojų mentalitetui.

Nuo 1807 m. pradeda rūpintis, kaip gyventi altarijoje Kartenoje. Atsitraukdamas iš vikaro pareigų, būdamas altarista, tikisi, kad galės daugiau laiko skirti savo ir kitų dvasiniams reikalams. Tad gyvendamas Kartenoje jis ypatingą dėmesį kreipia į pamokslų rengimą ir sakymą. Vien Kartenoje sakytų pamokslų yra išlikę 36. Tuo metu kun. J. Pabrėža pamokslus sako ir tolimesnėse parapijose: Budriuose, Jokūbave, Kalnalyje, Kretingoje, Plungėje, Veiviržėnuose, Vėžaičiuose. Iš to laiko yra išlikę 13 pamokslų (Gidžiūnas 1993: 17–32; Gidžiūnas 1976: 362–369). Kretingos pranciškonai kviečia kun. J. Pabrėžą sakyti pamokslus vienuolyno šventėse, kai susirinkdavo gausios maldininkų minios.

1816 m. gruodžio 8 d. kun. J. Pabrėža pradeda noviciatą stoti į Kretingos pranciškonų vienuolyną tretininku. 1817 m. gruodžio 9 d., baigęs noviciatą, padaro įžadus, apselvka abitą, gauna vienuolinį Ambroziejaus vardą. Taip subrendusi asmenybė vienuolyne randa sąlygas toliau tobulintis ir talentams atsiskleisti, atranda platesnes galimybes ruoštis pamokslams ir juos sakyti. Netrukus jis paskiriamas Kretingos mokyklos mokytoju ir kapelionu (Gidžiūnas 1993: 44, 56; Gidžiūnas 1976: 362–369).

1821 m. ordino vadovybė paskiria kun. J. Pabrėžą vienuolyno pamokslininku. Pagal Mažesniųjų Brolių Ordino tradiciją pamokslininko pareigoms skiriamas tik pakankamai Šventąjį Raštą išmanantis, pavyzdingo gyvenimo kunigas. Kun. J. Pabrėža buvo pagarsėjęs pamokslais, turėjo visas gero pamokslininko savybes: aštrų protą, stiprią valią, jautrią širdį, gerą atmintį, lakią vaizduotę ir pakankamą išsilavinimą (Gidžiūnas 1993: 84; Gidžiūnas 1976: 362–369). Iš kun. J. Pabrėžos meilės kupino Kristaus pažinimo kilo troškimas Jį skelbti ir raginti kitus tarti „taip“ tikėjimui į Jėzų Kristų (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 229).

Kadangi pamokslas visų pirma yra skelbimas, kalbėtojas su klausytoju dalijasi savo asmeniniu liudijimu apie Dievą, savo tikėjimu, savo nepakartojamai išgyvenama Dievo patirtimi. Priešingu atveju jo pamokslas taptų religijotyros paskaita, teologo paskaita, o ne Evangelijos skelbimu. Skelbiamą žodį lydi tėvo Ambroziejaus pavyzdingo gyvenimo liudijimas. Pamokslininko veiksmai neprieštarauja jo žodžiams, tad po pamokslo bažnyčioje tikintieji negali galvoti, kodėl pats negyvena taip, kaip skelbia. Pamokslininkas jaučia dermę tarp Kristaus žodžių, minties ir Dievo valios vykdymo savo asmeniniame gyvenime. Visų pirma Evangelija – Geroji Naujiena – skelbiama ne taip, kad užmigdytų klausytojus bažnyčios kolonų šešėlyje, bet priešingai – pabudintų juos naujam gyvenimui (Vaičiūnas 2013: 38).

Iš pamokslininko reikalaujama kiekvienu atveju pagrįsti amžinųjų idealų santykį su realybe, nustatyti pamokslo sandaros ir turinio struktūros eigą, kuri leidžia nuosekliai kalbėti apie konkretų žmogų, įvykį ar šventę, ypač atsižvelgiant į klausančiųjų auditoriją ir nepamirštant asmeninio tobulėjimo (Vaičiūnas 2008: 97). Kad pamokslininkas galėtų pamokslauti su įsitikinimu ir aistra, Bažnyčios mokymas kviečia pasirengti homilijai meditacija bei malda ir atsakyti į klausimus: ką reiškia perskaitytas Šventojo Rašto tekstas, ką jis sako man asmeniškai, ką man reikia pasakyti bendruomenei toje konkrečioje situacijoje? Taip besirengdamas homilijai, pamokslininkas pirmiausia turėtų būti asmuo, kuris išgirsta Dievo žodį, o tik paskui jį skelbia. Pasirengimas pamokslui apima skaitymą, apmąstymą ir maldą. Todėl

pagrindinėmis pamokslininko savybėmis išlieka dėmesingumas, pastovumas, maldingumas, jos leidžia Šventąjį Raštą skaityti su tikėjimu ir maldos dvasia, tikint, kad Dievas tikrai yra ir kalba per šventąjį tekstą (Vaičiūnas 2013: 38–39). Visa tai puikiai įvykdo kun. J. Pabrėža, tiek ruošdamasis pamokslams, tiek juos sakydamas, tiek ir savo asmeniniu gyvenimu.

Šiandienėje homiletikoje (pamokslų sakyme) akcentuojamas atsakingas pamokslininko trumpalaikis ir ilgalaikis pasirengimas. Skelbiant Dievo žodį iš sakyklos trumpalaikis pasirengimas įpareigoja pamokslininką kruopščiai susirašyti planą to, ką norima pasakyti; gebėti panaudoti retorikos mokslo teorinius ir praktinius reikalavimus; taikyti formalius pamokslų sakymo aspektus; kompetentingai naudoti bendravimo priemones (Vaičiūnas 2013: 40–41). Turėdamas reikalingą gilų pamokslininko misijos supratimą, reikalingą pasiruošimą ir medžiagą, laikantis iškalbos mokslo taisyklių, tėvas Ambrozijus ištiesai pasirašydavo visus savo pamokslus. J. Pabrėža beveik visuomet pamokslą pradeda iškiliumi ir prasmingu motyvu, parinktu iš Šventojo Rašto. Pamokslų įvade išryškinama tema ir iškeliami reikšmės. Kadangi pamokslų tema nagrinėjama įvairiais atžvilgiais, dėl to jie skirstomi į kelias dalis, kartais net tris ar keturias. Kiekviena dalis turi kelis skyrius, skyriai poskyrius, o šie dar mažesnius skyrelius (Gidžiūnas 1993: 90). Visi jo pamokslai planingai, giliai, vaizdingai ir nuosekliai išdėsto pasirinktą temą. Pamokslai, laikantis oratorystės taisyklių, akademinį metodą, sekant garsiųjų pamokslininkų pamokslų pavyzdžiais, parašyti taip, kad ir mažai išsilavinę klausytojai juos suprastų (Gidžiūnas 1993: 105). Taip paruošti pamokslai turi didelį pasisekimą. Vysk. M. Valančius apie J. Pabrėžos pamokslus rašo: „Žmonės jo pamokslų kaip kokio apaštalo su didžia atidžia klausio ir nemaž gauna peno išganingo“ (cit. iš Gidžiūnas 1976: 362).

Šiandien akcentuojama, kad pastoracinis jautrumas, kuriuo turi pasižymėti pamokslininkas, turi būti išugdomas ir ilgalaikiu pasirengimu: studijuojant Šventąjį Raštą, Bažnyčios mokymo dokumentus, teologinę ir kitą mokslinę literatūrą; analizuojant tikrovę, siekiant suvokti savo gyvenamojo meto žmones ir jų problemas, išžvelgti ir pasiūlyti galimus sprendimus. Apmąstydamas pamokslų turinį ir rengdamas planą, pamokslininkas prieš save turi turėti konkrečius klausytojus, kuriems pritaikytas pamokslas būtų paveikus (Vaičiūnas 2013: 40–41). Kad pamokslas atlieptų į žmogaus iššūkius, jo struktūroje svarbu išlaikyti keletą elementų. Pirmiausia kerigma – tai Dievo išgelbėjimo skelbimas nukryžiuotame ir prisikėlusiam Jėzuje Kristuje. Šis skelbimas taip pat suprantamas kaip raginimas atsiversti tikėjimu ir krikštu, dvasinio gyvenimo siekimu. Egzistencinė tikro-

vė – tai situacijų, kuriose gyvena pamokslo klausytojai, atspindėjimas. Pamokslas turi kalbėti klausantiems žmonėms suprantama kalba, atitinkančia jų mąstymą, atsiliepiančia į jų problemas, į jų giliausią dvasinį poreikį. Moralinis elementas – tikinčiųjų įgalinimas, nes priimti Dievo žodį – tai vykdyti jį gyvenime. Svarbu atkreipti dėmesį, kad tikėjimas turi būti išreiškiamas ir maldoje, ir kasdieniame gyvenime – vykdant meilės įstatymą konkrečiose situacijose. Eschatologinis elementas – nuolatinis budėjimas laukiant galutinio susitikimo su Dievu, prisimenant mirties realybę ir tikėjimą antruoju Jėzaus atėjimu (Vaičiūnas 2013: 41–42). Iš likusių Pabrėžos pamokslų rinkinių matome, kad jis jiems medžiagą ima iš Šventojo Rašto, Visuotinio Bažnyčios Susirinkimo Tridente nutarimų, Bažnyčios katekizmo, šventųjų Bažnyčios tėvų ir daktarų raštų. Taip pat naudojami garsių teologų ir dvasinio gyvenimo mokytojų raštai. Kun. J. Pabrėža rūpinasi, kad jo pamokslai būtų aktualūs ir naudingi žmonėms. Ruošdamasis pamokslui tėvas Ambrozijus stengiasi išstudijuoti ne tik Šventąjį Raštą, bet ir pažinti tos konkrečios vietovės, kurioje pamokslaus, žmonių gyvenimo būdą. Jis pastebi ir aptaria netinkamus anų laikų žemaičių papročius ir ydas (Kanarskas, Radzevičius, Midverytė 2015). Bažnyčia mokydama siekia atskleisti, jog Dievas kalba ir veikia istorijoje dėl žmogaus gėrio ir išganymo. Taigi pastoraciniu požiūriu lemiamas veiksnys pamoksluose yra pateikti Dievo žodį ir jo galia pradėti dialogą apie žmogaus kasdienes problemas, su kuriomis jis susiduria, analizuoti ir svarstyti egzistencinius klausimus iš krikščioniškos perspektyvos. Dievo žodis skirtas gyvenimo pilnatvei, „kad žmonės turėtų gyvenimą, – kad apščiau jo turėtų“ (Jn 10,10). Vienas svarbiausių pamokslų tikslų – taip dalytis Dievo žodžiu, kad jis būtų atviras žmogaus problemoms, atsakytų į jo klausimus, ugdytų vertybes ir skatintų įgyvendinti siekius (Vaičiūnas 2013: 36). Kun. J. Pabrėža suvokia, kad kunigas turi turėti tinkamą išsilavinimą, išmanyti dogminę ir moralinę teologiją, liturgiką, Bažnyčios teisę. Toks išmanymas įgyjamas per maldą, skaitymą, studijavimą (Gidžiūnas 1993: 16). Taip pasiruošęs tėvas Ambrozijus savo pamokslais veikia klausytojų protus, valią ir jausmus ir per tai pasiekia žmonių atsivertimą (Gidžiūnas 1976: 363–364; Gidžiūnas 1993: 104). Jo pamokslai labai aktualūs ir lengvai suvokiami klausytojams.

Skelbimas priklauso tai Bažnyčios „atminčiai“, kuri išlaiko tarp mūsų Viešpaties buvimą gyvą. Todėl pamokslas nuo krikščionybės ankstyvųjų laikų yra esminė tikėjimo pedagogikos dalis. Tikėjimo skelbime naudojamas indukcinis ir dedukcinis metodai. Indukciniu metodu dėstomi faktai (bib-

liniai įvykiai, liturginiai veiksmai, Bažnyčios ir kasdienio gyvenimo įvykiai), siekiant suvokti jų reikšmę dieviškajame Apreiškingame. Toks būdas turi daug privalumų, nes atitinka Apreiškingo tvarką, gilų žmogaus polinkį pažinti tai, kas neregima, per tai, kas regima, ir tikėjimo pažinimo, kuris yra pažinimas per ženklus, pobūdį. Indukcinis metodas dedukcinį metodą neatmeta, bet jo reikalauja, nes šis paaiškina bei aprašo faktus, pradėdamas nuo jų priešasčių. Tačiau dedukcinė sintezė savo visą vertę įgyja tik tada, kai atliktas indukcinis procesas (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 150). Pamokslininko naudojami indukcinis ir dedukciniai metodai veda prie tiesų, kurias žmogus turi suvokti ar atsimentinti. Kun. J. Pabrėža temai atskleisti dažniausiai vartoja katechetinį metodą: pateikia klausimus ir į juos atsako. Šiuo pasirinktu klausimų ir atsakymų metodu aiškiai galima perteikti tai, ką tikintieji turi žinoti. Pavyzdžiui:

*Kl.: Kas įsteigė Suvirtinimo sakramentą? Ats.: Nėra jokios abejonės, jog kaip ir kitus sakramentus, taip ir Suvirtinimą pats Viešpats Kristus įsteigė.*³

Kun. J. Pabrėžos pamoksluose vyrauja mokslinis katechetinis homiletikos stilius. Pamokslais perteikiama krikščioniška teologija. Ir ši perteikta teologija nėra vien teorija. Be tikėjimo ji neįmanoma. Teologija yra tikinčiojo bandymas apmąstyti ir geriau suprasti bei perduoti savo tikėjimą (Lennan 1998: 16). Krikščionių pamokslininkas negali kalbėti apie Dievo paslaptį, kitaip nei atsiliepdamas į paties Dievo Apsireiškimą. Pamokslininkas nėra panašus į Senojo Testamento pranašus, kurie kalbėjo Dievo vardu, dar nepažindami įsikūnijusio Dievo veido Jėzuje Kristuje. Krikščionis kalba apie Dievą, kaip apie žmogumi tapusį amžinąjį *Logos* (Dievo Sūnų), todėl, be visiems mokslams būdingo mokslinio orumo, turi dar ontologiškai, t. y. būtiškai, liudyti šią paslaptį: kada kalba apie Kristų, turi jį paliudyti savo gyvenime (Ramonas 2006). Tikėjimu gyveno ir tikėjimą visu savo gyvenimu liudijo J. Pabrėža. Laiko ženklus skaitydamas ir juos interpretuodamas Apreiškingo šviesoje pamokslininkas J. Pabrėža ne tik kalbėjo apie Dievą, bet palaiapsniui klausytojus vedė link *kalbos su Dievu Jėzuje Kristuje*.

³ „Kl. Kas pastanawiyiy Sakramenta Dyrmauonys? – Ats. Apey tay niera abejoiyima, iogey, kaypo kytus Sakramentus, teyp yr Dyrmauony patsay Chrystus Pons Pastanawiyiy.“ *Pamokslós Apey Sakramenta Dyrmauonys sakits Palągoy laykó Dyrmauoyima, kórs bówa Nedieloy 7 po Sekmyniu Metusy 1823*, p. 408.

KRIKŠČIONIŠKO SKELBIMO IŠEITIES
TAŠKAS IR CENTRAS – JĖZUS KRISTUS

Šv. popiežius Jonas Paulius II inauguracijos šventėje 1978 m. Šv. Petro aikštėje sakė: „<...> Nebijokite priimti Kristų ir paklusti jo valiai! <...> Plačiai atidarykite duris Kristui! Kristaus išgelbstinčiai galiai atverkite valstybių sienas, politines ir ekonomines sistemas, <...> leiskite Kristui prabilti į jus, nes Jis vienas turi šio gyvenimo laimės ir amžinojo gyvenimo raktus“ (cit. iš Baniulis 2006: 23). Krikščioniškojoje tradicijoje Kristui skirta vieta ir reikšmė yra išskirtinė ir originali. Pats Jėzus, jo gyvenimas, mirtis ir prisikėlimas yra tokie svarbūs krikščionybės slėpiniui, jog kartais visai pagrįstai galima įvardyti, kad krikščionybė lygu Kristus. Jėzus Kristus ir jo veiksmai yra šaltinis, centras ir užbaigimas – *alfa ir omega* – to, kas krikščionybė yra ir ką ji skelbia pasauliui (Dupuis 2004: 9). Krikščionybė yra tikėjimas Jėzaus Kristaus asmeniu, apsisprendimas už Kristų. Matome, kad kai „Jėzus paklausė Dvylika: „Gal ir jūs norite pasitraukti?“. Simonas Petras atsakė: „Viešpatie, pas ką mes eisime?! Tu turi amžinojo gyvenimo žodžius“ (Jn 6,67–68), išryškėja, jog „Kristus yra nuolatinis mūsų prigimties „ramstis“, papildymas, ištobulinimas ir išaukštinimas. Mūsų prigimtis labai netobula. Jos tikslas ir evoliucijos akstinas – „Įsikūnijęs Žodis“ (Kavaliauskas 2011: 77). Kristus yra krikščionio būties centras ir išeities taškas, todėl krikščioniškos žinios skelbimas savo esme yra kristocentrisnis, t. y. be Kristaus nebūtų krikščionybės bei jos skelbimo. Per Kristų krikščionys mokosi suprasti, kas Dievas yra iš tiesų, kas yra žmogus, kokia yra tikroji žmogaus kilmė ir paskirtis, kokia yra pasaulio ir istorijos reikšmė bei vertė ir koks yra Bažnyčios vaidmuo, nes Bažnyčia per amžius lydi žmoniją jos piligriminėje kelionėje Dievo link (Ratzinger / Benedict XVI 2011: 47; Dupuis 2004: 9). Galima ir būtina sakyti, kad Jėzus Kristus žmonijai ir jos istorijai turi vienatinę ir nepakartojamą, tiktai jam būdingą išskirtinę, visuotinę ir absoliučią reikšmę bei vertę. Jėzus iš tikro yra dėl visų išganymo žmogumi tapęs Dievo Sūnus, kurį

*išpažįstame esantį Aukščiausiu Sūnumi Dievo, savo Viešpačiu ir Atpirkėju.*⁴

„Dievo Žodis, per kurį visa yra atsiradę, pats tapo kūnu, kad būdamas tobulas žmogus, visus išgelbėtų ir visa savyje atnaujintų. Viešpats yra žmo-

⁴ „yszażist Ji esat Sunó Dyiwa aukszcziusy, Ponó sawa, Atpyrkiejó sawa“. *Pamokslós Apey Szwetwagyszna Kammónjy. Sakits Szwiekszno. Metusy 1826 laykó 40. Adinu Atpósku*, p. 482.

nijos istorijos tikslas, taškas, kuriame susilieja istorijos ir civilizacijos lūkesčiai, žmonių giminės centras, visų širdžių džiaugsmas ir jų ilgesio išsipildymas“ (Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią „Gaudium et spes“ 2001: nr. 45). Būtent šis Kristaus vienatinumas teikia jam absoliučią ir visuotinę reikšmę, dėl kurios jis, būdamas istorijoje, yra pačios istorijos centras ir tikslas: „Aš esu Alfa ir Omega, Pirmasis ir Paskutinysis, Pradžia ir Pabaiga“ (Apr 22,13) (Kärkkäinen 2003: 168–169; Tikėjimo mokslo kongregacija 2000: nr. 15). Tai priminė mintis ir popiežius Pranciškus laiške, parašytame Žemaičių Krikšto 600 metų jubiliejaus proga, kuriame kviečia liudyti krikščioniško gyvenimo grožį ir vesti į susitikimą su Kristumi (Pranciškus 2013). Teologijos ir krikščioniško skelbimo kristocentrizmas akcentuotas 2013 m. rugsėjo 26–29 d. Vatikane vykusioje tarptautinėje katechezės konferencijoje „Katechetas – tikėjimo liudytojas“, kurioje pabrėžta, kad Jėzaus Kristaus atskleidimas yra pirmasis ir pagrindinis elementas visoje Bažnyčios veikloje, Jėzus yra ir turi būti perteikiamas iš kartos į kartą ir taip iki pasaulio pabaigos, nes Jis yra krikščioniško skelbimo išeities taškas ir centras (Sequeri 2013: 10). O pati Bažnyčia, skelbdama Kristų, „gyvuoja tik dėl Kristaus, kuris visada trokšta tik to, kad žmonės apsiečiai turėtų gyvenimo“ (Vaičiūnas 2009: 73). Taigi, krikščioniškai teologijai kristocentrizmas yra privalomas. Tai jos esmė. Iš to kyla, kad ir krikščioniško skelbimo išeities taškas ir ašis turėtų būti Jėzus Kristus, nes visa kas yra, yra

*iš mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus.*⁵

Krikščioniško skelbimo centre iš esmės yra vienas asmuo – Jėzus iš Nazareto. Tad pamokslininkas skelbdamas žinią Kristaus asmenyje atskleidžia visą amžinąjį Tėvo planą, stengiasi suprasti Kristaus veiksmus ir žodžius, Jame išsipildžiusius ženklus. Skelbimo tikslas – kad žmonės pasiektų bendrystę su Jėzumi Kristumi, nes Jis vienas tegali pažadinti mumyse Tėvo meilę ir padaryti mus Švenčiausiosios Trejybės gyvenimo dalyviais (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 426; Kärkkäinen 2003: 168). Krikščioniškame skelbime mokoma apie Kristų, įsikūnijusį Žodį ir Dievo Sūnų – visa kita siejasi su Juo. Skelbiant moko vien tik Kristus, visi kiti tai daro kaip Jo atstovai, leisdami Kristui mokyti jų lūpomis. Kiekvienas pamokslininkas turėtų sau taikyti slėpiningus Jėzaus žodžius: „Mano moks-

⁵ „yr Įszganitojaus musó JEZUSA Chrystusa“. *Pamokslós Apey Prady Maldos Tiewy musu: teypojaus Apey Pyrma, Óntra, yr Treti Praszima toiy Maldo. Sakits Salqatus laykó Sekmyniu. Metusy 1823*, p. 541.

las ne mano, bet To, kuris yra mane siuntęs“ (Jn 7,16) (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 427). Tai, kad Jėzus Kristus yra Apreiškimo pilnatvė, sudaro skelbimo kristocentiškumo pagrindą: apreikštoje žinioje Kristaus slėpinys yra ne dar vienas elementas šalia kitų, bet visų kitų elementų hierarchinę tvarką nulemiantis bei juos apšviečiantis centras (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 41; Peppler 2012: 122). Jėzus Kristus ne tik perteikia Dievo žodį; jis pats yra Dievo Žodis. Taigi pamoksle perteikiamai žiniai pirmiausia turi būti būdingas kristocentrizmas. Pagrindinė pamokslo užduotis yra parodyti Kristų, o visa kita pateikti siejant su juo. Kristus yra galutinis įvykis, į kurį veržiasi visa išganymo istorija. Pasirodęs atėjus laiko pilnatvei, jis yra visos žmonių istorijos raktas, centras ir tikslas. Skelbiama žinia, parodydama, jog Kristus yra galutinė istorijos prasmė, padeda krikščioniui surasti savo vietą istorijoje ir veikliai į ją įsitraukti. Evangelijos žinia kyla ne iš žmonių, bet yra Dievo žodis. Todėl visa, kas skelbime perteikiama, yra Jėzaus Kristaus mokymas, jo perduodama tiesa arba, tiksliau, Tiesa, kuri yra jis pats. Kristocentrizmas įpareigoja perteikti tai, ko Jėzus moko apie Dievą, žmogų, laimę, moralinį gyvenimą, mirtį ir pan. neleidamas kaip nors pakeisti jo mintį (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 98; Peppler 2012: 128–129).

Savo vidinės dinamikos galia skelbimo kristocentrizmas veda prie tikėjimo į Dievą – Tėvą ir Sūnų, ir Šventąją Dvasią išpažinimo. O „Švenčiausiosios Trejybės slėpinys yra centrinis krikščioniškojo tikėjimo ir gyvenimo slėpinys“ (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 99). Vidinė skelbimo struktūra, kiekvienas dėstymo būdas visada bus kristocentiškai trejybinis: per Kristų prie Tėvo Šventojoje Dvasioje. Pamoksliui, stokojančiam šio elemento, grėstų pavojus išduoti krikščioniškosios žinios savitumą. Atskleidžiant Jėzaus apreikštą vidinę Dievo būtį, esme vieną ir asmenimis trejybišką, aikštėn iškils to svarbūs padariniai žmonių gyvenimui. Išpažinti vienatinį Dievą reiškia, kad žmogus savo asmeninės laisvės negali absoliučiai palenkti jokiai žemiškai galiai. Tai taip pat reiškia, kad pagal Dievo, asmenų bendrystės, paveikslą sukurta žmonija pašaukta būti broliška visuomenė, sudaryta iš asmens kilnumu lygių to paties Tėvo vaikų. Išpažindama tikėjimą į Trejybę bei skelbdama jį pasauliui, Bažnyčia save laiko „tauta, sujungta Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios vienybe“ (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 100).

Šv. popiežius Jonas Paulius II nurodė, jog žmogaus kelias yra Kristaus kelias, nes tiesa apie Dievą ir jo gyvenimą, kurią Jis patikėjo žmonijai, yra įkurdinta laike ir istorijoje; kartą ir visam laikui ji buvo paskelbta Jėzaus Nazariečio slėpiniumi (Jonas Paulius II 2000: nr. 7). Taip Jėzus yra ir pirma-

sis skelbėjas. Kaip savo Gerosios Naujienos branduolį ir centrą Kristus skelbia išganyką – didžią Dievo dovaną, kuri yra išlaisvinimas iš nuodėmės ir piktojo, džiaugsmas pažinti Dievą ir būti jo pažintam, jį regėti ir jam priklausyti. Tačiau tai reikia toliau kantriai tęsti istorijos raidoje, idant būtų visiškai įgyvendinta Kristaus galutinio atėjimo diena, kurios niekas nežino, vien tik Tėvas (Paulius VI 1999: nr. 9). Išganyimo skelbimu,

kad neteisieji nebūtų amžinai pasmerkti⁶,

buvo užsidegęs ir kun. J. Pabrėža.

Krikščioniškame skelbime pastoviai reikia iš naujo pradėti nuo Kristaus (Jonas Paulius II 2001: nr. 29). Būtina vis tvirčiau laikytis Kristaus, gyvenimo šerdies, ir vėl ryžtingai pasukti atsivertimo bei atsinaujinimo keliu, kuris reiškia iš naujo pradėti nuo Kristaus (Pašvęstojo gyvenimo institucijų ir apaštališkojo gyvenimo draugijų kongregacija 2002: nr. 21). Tad iš naujo pradėti nuo Kristaus reiškia vėl atrasti pirmąją meilę, įžiebiančią kibirkštį, paskatinusią sekti. Sekimas tėra meilės atsakas į Dievo meilę. „Mylime, nes Dievas mus pirmas pamilo“ (1 Jn 4,19). Tai reiškia pripažinti jo asmeninę meilę su tokiu pačiu giliu sąmoningumu, paskatinusiu apaštalą Paulių ištarti: Kristus „pamilo mane ir paaukojo save už mane“ (Gal 2,20). Dėl šios priežasties Bažnyčia primenama jos užduotis skelbti Evangeliją kaip tiesos pilnatvę. Bažnyčia yra iš prigimties misijinė. Ji negali neskelbti Evangelijos, tai yra tiesos, kurią Dievas leido mums apie save pažinti, pilnatvės. Vadinasi, tikrai Jėzaus Kristaus apreiškimas „į mūsų istoriją įveda visuotinę ir galutinę tiesą, kuri žadina žmogaus protą imtis nepalaujamų pastangų“ (Tikėjimo mokslo kongregacija 2000: nr. 5). Todėl pamokslo *tikslas – bendrystė su Jėzumi Kristumi, bet* „galutinis tikslas yra ne tik leisti prisiliesti prie Jėzaus Kristaus, bet ir su juo artimiausiai suvienyti“ (Dvasininkų kongregacija 1997: nr. 80).

KRISTOLOGINIAI AKCENTAI KUN. J. PABRĖŽOS PAMOKSLUOSE

Kaip minėta, krikščioniško skelbimo centre iš esmės mes randame vieną asmenį, Jėzų iš Nazareto, vienatinį Tėvo Sūnų, kuris kentėjo ir mirė už

⁶ „iog nemilaszyrdingus atsudis ónt prapóltys ómžynos“. *Pamokslós Apey Óntra Dali Pyrmoiy Prisakima Dyiwa: tay ira: apey Wiera, Wylyt, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Salqatusy laykó atpósku 40. adinu, par Sekmynes. Metusy 1825*, p. 81.

mus ir dabar, prisikėlęs, amžinai gyvena su mumis. Mokyti, aiškinti, pamokslus sakyti reiškia Kristaus asmenyje atskleisti visą amžinąjį Tėvo planą, stengtis suprasti Kristaus veiksmus ir žodžius (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 426). Kaip tik tokį kristocentrizmą, vedantį į Kristaus pažinimą, jo meilės priėmimą ir susitapatinimą su juo pastebime kun. J. Pabrėžos pamoksluose. Toks kristocentrizmas būdingas pranciškonams. Šv. Pranciškus Asyžietis, žavėjęsis Jėzaus Kristaus žmogyste, kuri gali būti apmąstoma be didelių studijų, ypatingai pamilęs kūdikėlį Jėzų bei kenčiantį ant kryžiaus Jėzų Kristų, tai įskiepijo savo pašvęstiesiems broliams. Tad pirmiausia pranciškonų akcentuojamus kristologinius bruožus randame kun. J. Pabrėžos pamoksluose.

Vienas iš kristologinių aspektų J. Pabrėžos pamoksluose – Jėzus Kristus vaikelis. Pamoksle, sakytame Kalėdų laiku apie gimdytoją ir globėjų parėigas vaikams, kalba apie Jėzaus vaikystę, pabrėždamas, kad vaikelis Jėzus nuo prasidėjimo momento buvo pilnas išminties ir Dievo malonės:

Švenčiausias Vaikelis Viešpats Kristus augo tikrai amžiumi ir kūnu, o ne protu ir išmintimi, tai yra ne taip kaip mūsų vaikai iš palengva įgauna protą ir išminties. Jėzus Kristus dar savo motinos iščiose tebebūdamas, nuo pat pirmos prasidėjimo valandos, turėjo jau geriausią protą, pilnas buvo išminties ir Dievo malonės.⁷

Šioje vietoje kun. J. Pabrėža šiek tiek „perdeda“, sakydamas, kad Jėzus kaip žmogus nuo prasidėjimo savo motinos iščiose turėjo pilną protą ir buvo pilnas išminties. Išties, Dievo Sūnus gimsta žmogumi, jo prisiimta žmogiškoji siela yra apdovanota tikru žmogišku pažinimu. Toks pažinimas negalėjo būti neribotas: jis buvo įgyvendinamas istorinėmis gyvenamojo meto ir vietos aplinkybėmis. Dėl to Dievo Sūnus, tapęs žmogumi, kaip sakoma Evangelijoje pagal Luką, sutiko augti „išmintimi, metais ir malone Dievo ir žmonių akyse“ (Lk 2,52) ir net teirautis to, ką žmogui įmanoma sužinoti tik iš patirties (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 472).

⁷ „Szwęcziausias Waykelis Chrystus Pons auga tyktay pri ómziaus, yr stowiłas kuna, o ne pri igyiyima prota, yr yszmintyis, ne teyp kaypo musó waykay ysz palęgwa teigaun prota yr yszmintyis. Nes JEZUS Chrystus dar žiwaty motinas sawa tebi-budams yr nów pat pyrmosys waładelys prasydieiyima sawa jau tóriey prota wysógeriausi, jau óziwoiy jo, yr pyłnas bowa wysokios yszmintyis, pyłnas miłastys Dyiwa.“ *Panatawoiyms Pamoksla Ónt Nedielos po Kaliedu. Apey Pawinastis Gimditoju yr Apekunu diel Wayku*, p. 121.

Pagal Katalikų Bažnyčios mokymą, nepakartojamas ir vienkartinis Dievo Sūnaus Įsikūnijimas nereiškia, kad Jėzus Kristus yra iš dalies Dievas, iš dalies žmogus, kažkoks dieviškumo ir žmogiškumo mišinys. Jis tapo tikru žmogumi, likdamas tikras Dievas. Jėzus Kristus yra tikras Dievas ir tikras žmogus (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 464). Šį vieną svarbiausią kristologinį teiginį, jog Jėzus Kristus yra tikras Dievas ir tikras žmogus, taip pat randame akcentuojamą pamoksluose:

Viešpats Kristus turi doi prigimtis: dievišką ir žmogišką, bet yra tiktai vienas dieviškas Asmuo, t. y. Dievo Sūnus.⁸ Viešpats Jėzus Kristus yra tikras Dievas ir tikras žmogus, todėl ir jam dera ta pati pagarba, kuri skirta Dievui.⁹ Vienok, Kristus būdamas tikras žmogus nenustojė būti tikras Dievas.¹⁰

Taip kun. J. Pabrėža savo pamoksluose akcentuoja Jėzaus dievytės ir žmogystės dermę.

Šv. Pranciškus Asyžietis išskirtinį dėmesį skyrė ir išganomajam Jėzaus Kristaus veiksmui – kančiai ant kryžiaus. Pranciškonai seka kenčiantį Jėzų Kristų, iš jo kančios mokosi kaip pakelti gyvenimo sunkumus (Gidžiūnas 1976: 362). Perteikdamas Jėzaus mirtį ant kryžiaus, kun. J. Pabrėža paaiškina ne tik tai kaip Jėzus buvo nukryžiuotas, bet ir įvardina keletą priežasčių, kodėl Jėzus pasirinko kančią ant kryžiaus.

Kl.: Ką reiškia „Nukryžiuotas“? Ats.: Viešpats Kristus ant kryžiaus medžio buvo nukryžiuotas, tai yra, turėjo geležinėmis vinimis prikaltas prie kryžiaus rankas ir kojas, ir <...> neišmatuojamą skausmą kentėjo kol numirė.

Kl.: Dėl ko Išganytojas pasirinko mirtį ant kryžiaus? Ats.: <...> Dėl to, kad: [1] ten kur mirtis prasidėjo, iš ten ir gyvenimas prisikeltų, nes

⁸ „Chrystus Pons tór dwy Natury: Dyiwyszka yr Žmogyszka, o wyina tyktay Asaba Dyiwyszka: tay ira Sunós Dyiwa.“ *Pamokslós Apey Treti yr Ketwyrtá Artykóla Wieros Szwętos, kóryi atsyraqd Sódieimy Apasztólu, wadynamamy Tykió i Dyiwa Tiewa. Sakits Sałqtusy laykó Atposku 40. Adinu par Sekmynes. Metusy 1834.*, p. 613.

⁹ „Chrystus Pons, wieleysgi, iogey ira tykró Dyiwó, yr tykró žmogómi: tadgi yr Jem pawiny esma tóu paty Dyiwyszka pakłoniony darity.“ *Pamokslós Apey Óntra Dalí Pyrmoiy Prisakima Dyiwa: tay ira: apey Wiera, Wylti, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Sałqtusy laykó atpósku 40. Adinu, par Sekmynes. Metusy 1825.*, p. 93.

¹⁰ „Wyinok Chrystus budams tykró žmogó neparstoiy buty tykró Dyiwó.“ *Pamokslós Apey Treti yr Ketwyrtá Artykóla Wieros Szwętos, kóryi atsyraqd Sódieimy Apasztólu, wadynamamy Tykió i Dyiwa Tiewa. Sakits Sałqtusy laykó Atposku 40. Adinu par Sekmynes. Metusy 1834.*, p. 613.

šėtonas, kuris per medį pirmuosius mūsų gimdytojus Rojuje apgavo, pats lieka per Viešpaties Kristaus kryžiaus medį nugalėtas, [2] Sūnus Dievo pasirinko ant kryžiaus kentėti, jog Dievo meilę ir gerumą mums parodytų <...>, [3] visiems būtų regimas ir daugelis turėtų Gyvenimo šviesą, kurią kitiems apsakytų.¹¹

Tėvas Ambroziejus aiškindamas I Dievo įsakymą, kuris nurodo vieną Dievą tegarbinti, kalba apie ypatingą pagarbą kryžiui, keldamas klausimą, kodėl dera lenktis prieš Kristaus kryžių:

Kl.: Ar dera lenktis prieš Viešpaties Kristaus kryžių? Ats.: Dera lenktis kryžiui, ant kurio numirė Viešpats Jėzus, <...> nes tas kryžius buvo vietoj altoriaus, ant kurio Išganytojas save paaukoko Dievui Tėvui už žmonių išganymą.¹²

¹¹ „Kl. Kóu znoczyi tas žodis: Nókriziawots? – Ats. Znoczyi tóu: iogey Chrystus Pons ónt medy krizió bówa nókriziawots: tay ira: ira: tórieiy prikałtas rąkas yr kojes wynymis gelžyis pri kriziaus, yr <...> kėtiedams nemieróutus sopólus lig pat smerty sawa.

Kl. Diełko Jsrganitos Pons aprinkos sau smerti kriziaus? – Ats. Stojos tay ysz ipatinga pariedima Dyiwa, o tay diełto, kad ysz kór smertis prasydieiy, ysz tyn giwenyms prisykeltu. Nes szetons, kórsay par medi pyrmusius Gimdítójus musó apgawa Rojóu, pats palyka nóu Chrystusa Pona par medi kriziaus pargaliets. Potam diełto Sunós Dyiwa aprinkos sau Kriziaus mukas, idant meyly yr geróma Dyiwa dydesni paroditu ónt musó. <...> Tolaus diełto Chrystus norieiy ónt kriziaus nóumyrtý, kad wysyms but regems, yr daugel tórietu Swietku wysópeuniausiu, kóryi tay kytymis apsakynietu.“ *Pamokslós Apey Treti yr Ketwyrta Artykóla Wieros Szwėtos, kóryi atsyrqđ Sódieiy my Apasztołu, wadynamamy Tykió i Dyiwa Tiewa. Sakits Sałqtusy laykó Atposku 40 Adinu par Sekmynes. Metusy 1834, p. 622–623.*

¹² „Kl. – Ar pawiny esma kłoniotyis krizióu Chrystusa Pona? Ats. – Pawiny esma kłoniotyis tam krizióu, ónt kórió nóumyry Pons JEZUS, <...> Nes tas krizios, wyito Altoriaus bówa, ónt kórióumi Jsrganitos patsay sawi aferawoiy Dyiwóu Tiewóu óž gymyny žmoniu.“ *Pamokslas Apey Prisakimus Dyiwa, ógólnay, yr apey Pyrma Prisakima ipatey imta. Sakyts laykó Dydzioiy Jubileusza Mosiedie Metusy 1826, p. 27.*

Čia galima palyginti: *Pamokslós Apey Óntra Dali Pyrmoi y Prisakima Dyiwa: tay ira: apey Wiera, Wylti, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Sałqtusy laykó Atpósku 40 adinu, par Sekmynes. Metusy 1825, p. 93, kur rašoma panašiai:*

„Kl. – Ar wałnó kłoniotyis krizióu? – Ats. Netyktay wałnó, ale yr kanyczney pawiny esma kłoniotyis Krizióu szwėtam, ónt kórió nóumyry Chrystus Pons: nes tas kriziós bówa wyitó Altoriaus, ónt kórió Chrystus nóumyry aferawodams sawi óž gymyny žmoniu.“

Aiškindamas Kryžiaus kelio pamaldumo praktiką, kviečia

*nuolankiai apmąstyti Išganytojo kančią, ką teikė iškentėti Jėzus Kristus dėl žmonių išganymo.*¹³

Jėzaus kančia atneša išganyimą. Taip kristologijoje kalbama apie soteriologiją – žmogaus išganyimą, atpirkimą.

Visados atmink:

*Viešpats Kristus už mumis kentėdamas, <...> išganė.*¹⁴

*„Kaip Mozė dykumoje iškėlė žaltį, taip turi būti iškeltas ir Žmogaus Sūnus, kad kiekvienas, kuris jį tiki, turėtų amžinąjį gyvenimą. <...> Kas jį tiki, tas nebus pasmerktas, o kas netiki, jau yra nuteistas už tai, kad netiki viengimio Dievo Sūnaus“ (Jn 3,14–15. 18).*¹⁵

Kadangi Dievas, įgyvendindamas savo visuotinę išganingąją valią, dovanodamas save pats yra išganymas ir trokšta išganyti, visą tikrovę, apie kurią kalbama apreiškime, galima traktuoti soteriologiniu aspektu. Istorinė raida, prasidėjusi XII a. ir nuosekliai palaikyta šv. Tomo Akviniečio, lėmė, kad katalikų dogmatikoje iki XX a. soteriologija buvo atskirta nuo kristologijos. Kristologijoje domėtasi Jėzaus Kristaus asmens sandara bei savybėmis, tuo tarpu soteriologijos objektą sudarė Jėzuje atliktas išganyimo darbas, atpirkimas. J. Pabrėžos pamokslai turi aiškiai soteriologinį tikslą –

¹³ „Mukas Jsrganitojaus parmyslidamis nobažnay, kóu teykies nóukętiety JEZUS Chrystus dieley Jsrganima Zmoniu.“ *Pamokslós Apey Stacyjes Kely Kriziaus, apey Atpóskus tu Stacyju, yr apey Pažitkus ysz nobažna apwayksczciojyma Kely Kriziaus. Sakits Mosiedie po pyrmuju Myszparu, laykó iprawodyjyma Atpósku Kalworyjys, arba Kely Kriziaus. Metusy 1823*, p. 677.

¹⁴ „Myniekwysados: iogey mómis Chrystus Pons kętiędams, <...> yszgany.“ *Pamokslós Apey Neczistata. Sakits Sałqtusy ónt Sekmyniu 1815*, p. 337.

¹⁵ „Kł. Korius dayktus kanyczney reyk žynoty, mokiety, yr tykiety? Ats. Wysy Kryksczcionis <...> ityk i tus tris dayktus: 1ma Jog ira Dyiwas, o tas Dyiwas ira atnegraditos óz gerus darbus; o karotos óz pyktus. – 2ra Jog Dyiwas ira tryjose Asabosy. – Treti. Jóg Óntra Asaba Traycys Szweštos stojos žmogómi dieł atpyrkyma swieta. – Nes tus tris dayktus eyszkey tykiety lyip Raszts Szwešts. <...> Apey óntra daykta pats Chrystus Pons pasaky: Kaypo Mayžiesziós yszkiely žalti gyrioiy: teyp reyk yszaukscztinty Sunó žmogaus: idant kyikwyins, kórs i Anóu tyk, neprážutu, ale tórietu giwenyma ómžyna. . . . Kas i Anóu tyk, nebus sudits: o kas netyk, jau ira apsuditas, iog netyk wardon wynatyi Sunaus Dyiwa (Joan. 3. vers. 14. 15. 18).“ *Pamokslós Apey Óntra Dali Pyrmoiy Prisakima Dyiwa: tay ira: Apey Wiera, Wylti, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Sałqtusy laykó Atpósku 40 Adinu. par Sekmynes. Metusy 1825*, p. 60.

kad žmogus būtų išganytas. Būtent, jau ruošdamasis pamokslams tėvas Ambrozijus konkrečiai turėjo šį soteriologinį tikslą, t. y. žmonių išganyimą (Gidžiūnas 1993: 87). Pirmajame rinkinio „Pamokslai vairingose materijoje“ pamoksle pamokslininkas primena apaštalo Pauliaus žodžius:

„Supraskite, koks dabar laikas. Išmušė valanda jums pabusti iš miego. Dabar išganymas arčiau negu tuomet, kai įtikėjome“ (Rom 13,11).¹⁶ Jis yra gyvųjų ir mirusiųjų teisėjas. Kas teisia savo artimą, tas užima Jėzaus Kristaus Teisėjo vietą, pats save stato į Teisėjo Kristaus vietą.¹⁷

Vienas reikšmingiausių kristologinių teiginių yra apie Jėzaus prisikėlimą iš numirusių. Ši tiesa, pirmosios krikščionių bendruomenės įtikėta ir išgyventa kaip svarbiausia tiesa, Tradicijos perduota kaip pagrindinė, Naujojo Testamento dokumentais pagrįsta, drauge su kryžiumi skelbiama kaip esminė Velykų slėpinio dalis (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 638). Kaip transcendentinis paties Dievo įsikišimas į kūrinių ir istoriją, Kristaus prisikėlimas yra esminis tikėjimo dalykas. Jame trys dieviškieji Asmenys veikia drauge, bet pasireiškia kiekvienas savitai. Prisikėlimą savo galybe įvykdė Tėvas, kuris „prikėlė“ (Apd 2,24) savo Sūnų Kristų ir tokiu būdu Jo žmogiškąją prigimtį – su Jo kūnu – tobulai įvedė į Trejybę. Geroji Naujiena galutinai apreiškia Jėzų, „šventumo Dvasia per prisikėlimą iš numirusių pristatytą galingu Dievo Sūnumi“ (Rom 1,4). Šv. Paulius pabrėžia, kad Dievo galybė apsireiškė per Šventąją Dvasią, kuri atgaivino mirusią Jėzaus žmogystę ir ją iškėlė į Viešpaties garbę. Pats Sūnus prisikėlė irgi savo dieviškąja galia. Jėzus paskelbė, kad Žmogaus Sūnus turės daug kentėti, mirti ir po to prisikelti. Kitąsyk Jis aiškiai patvirtino: „Aš guldaui savo gyvybę, kad ir vėl ją pasiimčiau. <...> Aš turiu galią ją atiduoti ir turiu galią vėl ją atsiimti“ (Jn 10,17–18). Krikščionys tiki, „kad Jėzus numirė ir prisikėlė“ (1 Tes 4,14) (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 648–649). Aiškindamas tikėjimą į prisikėlusį Jėzų Kristų, kun. J. Pabrėža kelia klausimą:

¹⁶ „Adina ira jau mums ysz myiga keltys: nes dabarcziou artymesnis ira muso Iszganims, nekayp wiliemos“. *Paogynymys Pyrm prasydieiyma Processyys iprowodyjeczios Atposkus Jubileusza Dydziojy i Bažniczy Mosiedy, sakits tojy wyitoj, nou korios prasydiei Jprawodyiyms. Metusy 1826. Mienesie Rógsiejy Dyino 28, p. 1.*

¹⁷ „Óns ira Sudzy giwu yr noumyrósiu. Kas tada pasudyi artyma, łosnay yszmet Chrystusa Pona ysz Staliczys Suda, o patsai lend i wyita Sudzys Chrystusa.“ *Pamokslós Apey Kwalczio. Sakits Nedielys Dyina wydóu Aktowa Szwejtys Nekalta Prasydieiyma SS Pannos. Kretingo. Metusy 1823, p. 220.*

*Kl.: Ką reiškia, kai sakome, jog trečią dieną prisikėlė iš numirusių?
Ats.: Žinokite, jog Kristaus dvasia trečią dieną po mirties sugrįžo į
savo kūną, ir taip vėl [Jėzus] gyvas atsirado.¹⁸
Kl.: Kokia galia Jėzus prisikėlė iš numirusių? Ats.: Laisva savo valia.¹⁹*

Kristaus prisikėlimas – ir pats prisikėlęs Kristus – yra žmonių būsimąjo prisikėlimo pagrindas ir šaltinis (Schönborn 1997: 30). „Kristus tikrai yra prikeltas iš numirusių kaip užmigusiųjų pirmgimis <...>. Kaip Adome visi miršta, taip Kristuje visi bus atgaivinti“ (1 Kor 15,20–22) (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 655).

Kaip Kristus prisikėlė ir daugiau nebemirs, taip ir mes iš nuodėmių prisikelsime.²⁰

Po prisikėlimo Jėzus Kristus, visiems laikams įžengęs į dangaus šventovę, nuolat užtaria mus kaip tarpininkas, laiduojantis nepaliaujamą Šventosios Dvasios sruvenimą į mus (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 667), kad žmogus gyventų viltimi, kada nors su Juo būti amžinai (Tikėjimo tiesos trumpai 2009: 28).

Kl.: Dėl ko Kristus įžengė į Dangų? Ats.: 1) Jog mums vietą Danguje paruošty. 2) Jog būtų tarpininkas tarp Dievo ir mūsų, ir mūsų užtarėjas. 3) Jog mums atsiųstų Šventąją Dvasią.²¹

Tad meldžiantis Jėzaus išmokyta malda „Tėve mūsų“, sakydami, „teatinie tavo karalystė“, prašome, kad

Jėzus Kristus ateitų teisti žmonių.²²

¹⁸ „Kl: Kóu tay znoczyi, kad sakom: treczio Dyino kielies ysz nóumyrósiu? – At: Znoczyi, iog Dusze Chrystusa ysz Atklaniu treczio dyino pagriza i kuna sawa, <...> yr teyp giws apēt atsyrada.“ *Notatka Nauki o Piąty m i Szóstem Artykule Składu Apostolskiego*, p. 604.

¹⁹ „Kl. Koky siló P. JEZUS Atsykiely ysz nóumyrósiu? Ats. łosnó siló sawa.“ *Notatka Nauki o Piąty m i Szóstem Artykule Składu Apostolskiego*, p. 604.

²⁰ „Kaypo Chrystus prisykielys jau daugiau nebmyrs; teyp yr mes ysz grieku prisykiely.“ *Notatka Nauki o Piąty m i Szóstem Artykule Składu Apostolskiego*, p. 605.

²¹ „Kl. Diełko Chrystus izęgy i Dągó? – Ats. 1° Jdant dieł musó Wyita patyiktu Dągóu. 2° Jdant butu tarpynikó tarp Dyiwa yr musó, yr ózstojéjó óz mómis. – Jdant mums atsiustu Dwasy Szwęta.“ *Notatka Nauki o Piąty m i Szóstem Artykule Składu Apostolskiego*, p. 607.

²² „Jdant JEZUS Chrystus ateytu sudity žmoniu.“ *Pamokslós Apey Prady Maldos Tiewy Musó, yr apey pyrma, óntra, treti Praszima toiy Maldo. Sakits Salqatusy łaykó Sekmyniu Metusy 1823*, p. 515.

Pamoksluose pateikiamos nuorodas tikintiesiems, ką tikėdami turi daryti vardan Jėzaus Kristaus: 1) Gerbti Jėzų esantį Švenčiausiam Sakramente, 2) Jėzujė turėti gyvenimo viltį, 3) Apie Jėzų Kristų kitiems gerus dalykus kalbėti, 4) Sekti Jėzumi Kristumi, elgiantis taip, kaip Jėzus elgėsi, 5) Jėzaus klausyti.²³

Kun. J. Pabrėža rūpinosi, kad švenčiausias Jėzaus vardas būtų gerbiamas.

*Viešpaties Jėzaus vardai: Jėzus, Išganytojas, Kristus, Atpirkėjas ir t. t. Šitie vardai verti tokios pačios pagarbos kaip ir Dievo vardas. Viešpats Išganytojas yra tiktas Dievas ir tikras žmogus.*²⁴

Pagarba Jėzui išreiškiama ir per Jėzaus garbinimą Eucharistijoje. Meilė Jėzui, esančiam Švenčiausiam Sakramente, ryški kun. J. Pabrėžos visame gyvenime ir darbuose. Pamokslininkas primena apie tikrą ir realų Jėzaus buvimą Švenčiausiam Sakramente:

*Švenčiausias Sakramentas yra Viešpaties Kristaus Kūnas ir Kraujas.*²⁵

²³ Plg. „Kl. Kóu mums kanyczney reyk darity dieł Pona JEZUSA? – Ats. – Jogey Pons JEZUS ira tykró Dyiwó, yr žmogómi: tadgi dieł Jo tus pėkis dayktus kanyczney pawiny esma darity. 1^a Wysódydziausey Ji pawožoty, szynawoty, yr miliety, teyp Dągóu karalaujėti, kapp yr Szwęcziasemy Sakramenty esąti. Tadgi tyi baysiausey grieszyi: kóryi prisz Szwęcziausi Sakramenta, netyktay neprikłaup, ale, anie kepórys nenor nóutraukty, anie gałwos sawa nóulekty. 2^a Reyk JEZUSÓUIY Pony tóriety cieła wylti. Nes Chrystus Pons tór wysoki galieiyma ónt Dągaus, yr ónt žemys. <...> Óns ira Ponó giwu, yr nóumyrósiu. <...> Óns ira galis pamaczió wysoki mums dóuty. <...> 3^{ai} Geradiejistės Jsrganitojaus Pona reyk tąkey myniety: óz anas diekawoty: reyk Jsrganitoji prisz kytus szłowinty, gyrty: o geradiejiszczi Jo ónt sawa yszganima óziwoty. 4^a Reyk eyty piedomis JEZUSA Pona, o Cnatu Jo imtyis, yr teyp darity, kapp Óns dary. Nes tay prisaka Raszts Szwęts. <...> Yr tas tyktay tegał protingay wyltyis Jsrganima; kas Jsrganitoji sėk Cnatosy. 5^a Reyk JEZUSA Chrystusa kłausity. Nes, kas Jo Prisakimus neóžłayka, tas, nekłausidams Jo, atkakłós Jem rądas, yr tóumi paczió werts prapóltyis ómžynos. <...> Diełtogi yr pats Dyiwas prisaky Chrystusa Pona kłausity, sakidamas: Tas ira Sunós móna miłas... Jo kłausikyt. (Matth. XVII. 5.) Kas tu pėkiu pawinaszczi dieł Pona JEZUSA nedapyłda, tas grieszyi.“ *Pamokslas Apey Prisakimus Dyiwa, ógólney, yr apey Pyrma Prisakima ipatey imta. Sakyts łaykó Dydzióiy Jubileusza Mosiedie Metusy 1826, p. 22.*

²⁴ „JEZUSA Pona ira Warday: JEZUS, Jsrganitos, Chrystus, Atpyrkies, etc. Yr tyi warday tokios pat werty ira paszynawonys, kokios yr wartay Pona Dyiwa. Nes Jsrganitos Pons ira tykró Dyiwó, wykartó yr tykró žmogómi.“ *Panatawoiymys Pamoksla Apey óntra Prisakima Dyiwa. Sakits Telsziusy łaykó Jubileusza. Metusy 1826, p. 99.*

²⁵ „Ira Szwęcziausias Sakraments Kuna yr Kraujy Chrystusa Pona.“ *Pamokslós Apey tóudó Praszimó Maldos Wieszpatyis, Dóunas musó wysu dyinu dóuk mums szėdyina. Yr atleysk mums kaltes musó, kapp yr mes atleydams sawyms kaltymys. Sakits par*

*Švenčiausias Sakramentas <...> palaiko mūsų dvasinę gyvybę, augina mūsų dvasią, sustiprina mūsų dvasines jėgas.*²⁶

Pirmasis krikščioniškos žinios skelbimo kriterijus pamoksluose yra į Jėzaus Kristaus asmenį sutelkta žinia – *kristocentrizmas*. Išryškines ir paskelbęs pamokslu temą, kun. J. Pabrėža iškilminguose pamoksluose savo sukurta malda kreipiasi į Dievą, prašydamas jo pagalbos, kad pamokslą gerai pasakytų, kad klausytojai jo atidžiai klausytų ir suprastų, ir kad jis būtų naudingas jų išganymui. Paskui, senu pranciškonų pamokslininkų pavyzdžiu, pavesdamas tikinčiuosius Dievo Motinos Marijos globai, sukalba *Sveika, Marija* (Gidžiūnas 1993: 91). Tai daroma, nes pranciškoniškoje teologijoje ir pamaldume pirmą vietą po Jėzaus Kristaus užima jo Motina Marija (Gidžiūnas 1976: 368). Kadangi apie Mariją ką nors galima žinoti tik iš to, kas kalbama apie Jėzų Kristų, teologijos visumoje mariologija eina kartu su kristologija ir soteriologija, o pati kristologija susijusi su mariologija. „Įsikūnijimo slėpinys – Bažnyčios pagrindas – priklauso tautos teologijai“ (Jonas Paulius II 2005: 82). Be Marijos nebūtų Jėzaus Kristaus gimimo. Tad kun. J. Pabrėža draugėn jungia Jėzaus Kristaus garbinimą ir pagarbą Švenčiausiajai Mergelei Marijai.

*Šventoji Bažnyčia sujungdama dvi maldas [„Tėve mūsų“ ir „Sveika, Marija“] moko mus apie visų didžiausią ir ypatingą vienybę, kurią Viešpats Kristus turi su savo Motina Švenčiausiąja Mergele Marija.*²⁷

Meilę Marijai pranciškonams įkvėpė šv. Pranciškaus Asyžiečio pavyzdys. Tokia pranciškoniška meile ir pagarba Švenčiausiajai Mergelei Marijai Dievo Motinai visą savo gyvenimą buvo persiėmęs ir kun. J. Pabrėža. Kuni-gaudamas Raudėnuose pasirenka Švenčiausiąją Dievo Motiną savo Motina,

Jomilesta Konyga Kosakauski Paprabaszčio Sałqtu, łaykó 40. Adinu Atposku Sałqatusy. Metusy 1823. ónt Sekmyniu, p. 554.

²⁶ „Szwęcziausis Sakraments <...> ózłayka giwiby musó dwasyzka, augyn mómis ónt Duszys, yr pastypryn siłas musó dwasyzkas.“ *Pamokslós Apey tóudó Praszimó Małdos Wieszpatyis, Dóunas musó wysu dyinu dóuk mums szędyina. Yr atleysk mums kaltes musó, kapy yr mes atleydams sawyms kaltymys. Sakits par Jomilesta Konyga Kosakauski Paprabaszčio Sałqtu, łaykó 40. Adinu Atposku Sałqatusy. Metusy 1823. ónt Sekmyniu, p. 554.*

²⁷ „Bażnicze Szwęta tyidwy Maldy wynkartó sójung: moka par tay mómis apey wysódydziausy yr ipatinga wyiniby, kóryi tór Chrystus Pons só Szwęcziausy Maryjy Pannó Motinó sawa.“ *Pamokslós Apey Małda Sweyka Maryje ógólnay, yr ipatingay apey dwy pyrmijy daly Jos. Sakits Sałqatusy łaykó Sekmyniu. Metusy 1823, p. 571.*

Globėja ir Saugotoja, o Tveruose pasiryžta prieš kiekvieną svarbesnį darbą kreiptis į Mariją, prašant užtarimo. Įstojęs į vienuolyną tėvas Ambroziejus pasirenka Švenčiausiąją Dievo Motiną savo Motina, Valdove ir Globėja, pavesdamas jai visus savo pasiryžimus (Gidžiūnas 1993: 68), nes

*Švenčiausioji Mergelė Marija Dievo Motina dėlei jos dieviškos motinystės yra aukščiau už visus šventuosius ir už visas dangiškas dvasias.*²⁸

Mariologijoje pasireiškia kun. J. Pabrėžos išvalgumas, akcentuojant, kad Mergelė Marija nėra Dievas.

*Tiesa, Švenčiausioji Mergelė Marija nėra Dievas, <...> ir kas Švenčiausiąją Mergelę Mariją laikytų tikru Dievu, padarytų sunkių nuodėmę prieš Dievą. <...> Švenčiausioji Marija taip pat yra Dievo sukurta, jinai nieko neturi pati iš savęs, ką galėtų kitiems duoti. Jinai neturi dievystės savyje.*²⁹

*Kai meldiesi prie kurio šventojo, ar angelo sargo, ar prie pačios Švenčiausios Mergelės Marijos, nereikia jų laikyti Dievu, ir niekada nereikia turėti juose viltį, <...> per jų maldas viliamės gauti iš Dievo, ko prašome. Taigi, kai meldžiamės prie šventojo, nereikia sakyti: „pasigailėk manęs“ arba „duok man“. Reikia sakyti: „melskis už mane“ arba „užtark mane“. Kas Švenčiausią Motiną laiko Dievu, <...> tas nusideda pirmam Dievo įsakymui.*³⁰

²⁸ „Motina Dyiwa Szwęcziausy Panna, noris mažesny ira óz Dyiwa: bet auksztesny ira óz wysus Aniołus, yr Szwętusius, o tay dieł gadnastys Motynistys Dyiwa.“ *Pamokslas Apey Prisakimus Dyiwa, ógółnay, yr apey Pyrma Prisakima ipatey imta. Sakyts laykó Dydzioiy Jubileusza Mosiedie Metusy 1826*, p. 27.

Palygink: „Szwęcziausy Maryje Panna Motina Dyiwa, dieley Jos Motynistys gadnóma, ira netyktay óz wysus Szwętusius, ale pagalaus yr óz paczes Dągyszkas Dwases.“ *Pamokslas Apey Prisakimus Dyiwa ógółnay, yr apey Pyrma Prisakima ipatey imta. Sakyts laykó Dydzioiy Jubileusza Mosiedie Metusy 1826*, p. 23.

²⁹ „Tyisa: iog Szwęcziausy Maryje Panna niera Dyiwó, <...> yr kas Szwęcziausy Maryiy Panna tórietum óz tykra Dyiwa, smertėlnay grieszitu prisz Wiera. <...> O Szwęcziausy Maryje ira sótwerta nóu Pona Dyiwa, nieka netór pati ysz sawys, kóu galtetum kytam dóuty, netór niejokios Dyiwistys sawiey.“ *Pamoksla Dieł paógy-nyma Brostwyniku Rożącziaus S. Sakits Mosiediey laykó prijemyma Wiernuju i tą Brostwa. Metusy 1827. Dyinoy Szwętyys Rożączawos*, p. 746.

³⁰ „Diełtogi mēldātes pri kóriu Szwętoiy, Arba pri Anioła, o pagalaus yr pri paczios Szwęcziausys Maryjos Pannos, nerek anu tóriety óz Dyiwa, yr nieka nóu anu nerek wyltyis, <...>, par kóriu maldas wylamos nóu Dyiwa tóu aptóriesėtis, ko praszom. – Tadgi mēldamos pri kóriu Szwętoiy: nerek sakyty: Sósymyłk ónt

Tačiau Švenčiausioji Mergelė Marija nusipelnė didžiausios pagarbos, nes

*Visų pirmiausia po Dievo, pirmiau už visus šventuosius ir dangaus angelus, reikia garbinti Švenčiausiąją Mergelę Mariją Motiną Dievo. Ją pats Dievas apdovanojo savo Sūnaus motinyste. Jos klausė pats Viešpats Kristus, jinai labiausiai palaiminta iš visų žmonių.*³¹

Evangelijose Mergelė Marija vadinama „Jėzaus motina“ (Jn 2,1; 19,25), o dar prieš Sūnaus gimimą, Šventajai Dvasiai įkvėpus, giminaitės Elzbietos ji buvo džiugiai pavadinta „mano Viešpaties motina“ (Lk 1,43). Iš tiesų tas, kurį ji pradėjo iš Šventosios Dvasios kaip žmogų ir kuris iš tikrųjų tapo jos sūnumi pagal kūną, yra ne kas kitas, kaip amžinojo Tėvo Sūnus, antrasis Švenčiausiosios Trejybės Asmuo. Bažnyčia išpažįsta, kad Marija tikrai yra *Dievo Motina* (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 495), nes ji žmogumi tapusio amžinojo Dievo Sūnaus, paties Dievo, Motina (Tikėjimo tiesos trumpai 2009: 22).

*Mergelė Marija yra Motina paties Viešpaties Dievo, nes jinai pagimdė žemėje Viešpatį Kristų, kuris yra tikras žmogus ir tikras Dievas. Dėl to šv. Augustinas sako: Motina užgimimo mūsų, nes Ieva atnešė vargą į žemę, o mūsų Viešpaties Motina, Mergelė Marija atnešė išganyką, nes jos Sūnus atpirko mus nuo amžinos pražūties.*³²

mónys: arba: dóuk món: ale reyk sakity: melskes óz móni: arba prycinawokes óz móni. <...> Kas Szwęcziausy Motina Dyiwa tórietu óz Dyiwa, <...> tas grieszitu prisz pyrma Prisakima Dyiwa.“ *Pamokslós Apey Óntra Dali Pyrmoiy Prisakima Dyiwa: tay ira: apey Wiera, Wylti, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Salqtusy laykó Atpósku 40. Adinu, par Sekmynes. Metusy 1825, p. 64.*

³¹ „Pyrm wysu Szwętuju, pagalaus yr pyrm pacziu Aniolyszku Dwasiu, wysópyrmiausey po Dyiwa reyk garbinty Szwęcziausy Maryiy Pana Motina Dyiwa: nes Anóu patsay Dyiwas apdowynoiy Motynisty Sunaus sawa: Anos klausey patsay Chrystus Pons: anóu pagyrtó wadyn wysas gymynys.“ *Pamokslós Apey Óntra Dali Pyrmoiy Prisakima Dyiwa: tay ira: apey Wiera, Wylti, Meyly yr Garby Dyiwa. Sakits Salqtusy laykó Atpósku 40. Adinu, par Sekmynes. Metusy 1825, p. 64.*

³² „Pana Szwęcziausy ira Motina patyis patyis Pona Dyiwa: nes Ana pagimdy ónt swieta Chrystusa Pona, kórs ira yr tykras žmogós yr tykras Dyiwas. Diełtogi yr S. Augóstyns saka: Motina óžgymyma musó: tay ira: Yiwa óžtrauky karony ónt swieta; o Motina Wieszpatyis musó, Maryja Pana atneszy Jsrganima swietóu: nes Jos Sunós atpyrka mus nóu ómžynos prapóltys.“ *Pamokslós Apey tus žodzius: Szwęta Maryja Motina Dyiwa, melskes óz mus griesznus, no yr walqdóy smerty musó. Amen. Sakits par J. K. Kossakauski Paprabaszczío Salqtu. laykó 40. Adinu Atpósku Salóntusy. Metusy 1823, p. 589.*

Gindamas Marijos kaip Dievo Motinos titulą, kun. J. Pabrėža primena Efezo visuotinį susirinkimą, kuriame buvo pasmerktas Nestorijus:

*Šventoji Bažnyčia Efezo susirinkime pasmerkė Nestorijaus ereziją, kuris bedieviškai tvirtino, jog Švenčiausiąją Mergelę Mariją tereikia tikrai vadinti Motina Kristaus, o ne Motina Dievo.*³³

Kl.: Kaip Švenčiausioji Mergelė gali vadintis Dievo Motina, jeigu jinai dievystės neprisidėjo ir nepagimdė, nes dievystė yra be pradžios per amžius?

*Ats.: Nors Mergelė Marija dievystės nepagimdė, jinai tikrai gali vadintis Dievo Motina, nes pagimdė Dievą, įsikūnijusį žmoguje. Kaip apie kitas motinas niekas nesako, kad jos tėra tikrai kūno motinomis, nors dvasia ne jų, o Dievo sukurta. Tačiau vadinasi motinomis kaip kūno, taip ir dvasios. Taip ir Marija, nors nedavė pradžios dievystei, pagimdė tokį Sūnų, kuris yra ir Dievas, ir žmogus.*³⁴

Kad galėtų būti Gelbėtojo Motina, Marija buvo Dievo apipilta tokio uždavinio vertomis dovanomis. Angelas Gabrielius Apreiškimo metu ją sveikina kaip „malonėmis apdovanotąją“ (Lk 1,28). Iš tiesų, kad galėtų savo tikėjimu laisvai pritarti jai apreikštam pašaukimui, ji turėjo būti pilna Dievo malonės. Amžiams bėgant Bažnyčia suvokė, kad Dievo „malonėmis apdovanotoji“ Marija buvo atpirkta nuo pat savo prasidėjimo momento. Tai išpažįstama Nekaltojo Prasidėjimo dogma, popiežiaus Pijaus IX paskelbta 1854 m.: Švenčiausioji Mergelė Marija nuo pirmos prasidėjimo akimirkos

³³ „Bażnicze Szweąta ónt Sórinkyma Efezu, yszkeykdama herezyiy Nestoryjusza, kórs <...> twyrtyna bezbażnay: iog Szweąciausy Maryiy Panna tereyk tyktay wadinty motinó Chrystusa, o ne Motinó Dyiwa.“ *Pamokslós Apey Malda Sweyka Maryje ógólnay, yr ipatingay apey dwy pyrmijy daly Jos. Sakits Sałqtusy laykó Sekmyniu. Metusy 1823*, p. 572.

³⁴ „Kl. Kayp tatay SS. Panna gał wadintyis Motinó Dyiwa, kad Ana Dyiwistys yr nepradieiy, yr nepagimdy: nes Dyiwiste ira nóu ómziu be pradzios? – Ats. Norint Maryja Panna Dyiwistys nepagimdy: wyinok tykray yr slószney wadynas Motinó Dyiwa. Nes gimdy Dyiwa sósyłaczyjósi só žmogómi. – O kaypo apey kytas motinas nieks nesaka, iog anos tykray wyina kuna tiera Motinomis, norint ne ysz ju ymas dusze, ale Dyiws Duszy sótwer, yr i pradieta kuna ileyd: wyinok wadynas motinoms teyp duszys kayp yr kuna, nes gimda žmogó tóreći duszy yr kuna. Teyp yr Maryja norint nedawy pradzios Dyiwistey, pagimdy wyinok toki Sunó, kórs ira Dyiwó yr Zmogó.“ *Pamokslós Apey Treti yr Ketwyrta Artykóla Wieros Szweątos, kóryi atsyraqd Sódieiymy Apasztołu, wadynamamy Tykió i Dyiwa Tiewa. Sakits Sałqtusy laykó Atposku 40. Adinu par Sekmynes. Metusy 1834*, p. 619.

ypatinga visagalio Dievo malone ir privilegija dėl žmonijos Atpirkėjo Jėzaus Kristaus nuopelnų buvo apsaugota nuo gimtosios nuodėmės ir nė kiek jos nesutepta (Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 490–491). Taigi dar prieš trisdešimt metų iki oficialaus dogmos paskelbimo J. Pabrėža pamoksluose kalba apie Švenčiausios Mergelės Marijos laisvumą nuo gimtosios nuodėmės:

Visi žmonės prasideda ir gimsta su gimtąja nuodėme, tuo pačiu jau pažeisti, silpni. Tačiau Švenčiausioji Mergelė buvo laisva ir sveika.³⁵ Mergelė Marija gimė be gimtosios nuodėmės.³⁶ Laisva buvo nuo gimtosios nuodėmės, kurioje gimsta visi kiti žmonės.³⁷

Su didžiausia pagarba kalbėdamas apie Švč. Mergelę Mariją, jai priskiria Bažnyčios suteiktus titulus:

Švenčiausioji Mergelė yra Dangaus ir Žemės Karalienė, kaip gieda Šventoji Bažnyčia: Karaliene Dangaus, Karaliene angelų, Karaliene archangelų, Karaliene patriarchų, Karaliene pranašų, Karaliene apaštalų, Karaliene visų šventųjų. Yra Žvaigždė, nes mums šviečia savo spinduliais.³⁸

„Tikrasis pamaldumas Dievo Motinai kaip tik yra kristocentriškas, mažo, jis giliausiai išsisknijęs Triasmeneje Dievo paslapyje, susijęs su Įsikū-

³⁵ „Wysy žmonis prasyded, yr óžgem grieky smertełnamy, yr tóumi paczió jau nebsweyky, yr czistay pagedy: ale Szwęcziausy Panna lóusa yr sweyka bówa tamy daykty.“ *Pamokslós Apey Malda Sweyka Maryje ógólnay, yr ipatingay apey dwy pyrmijy daly Jos. Sakits Sałqtusy laykó Sekmyniu. Metusy 1823*, p. 573.

³⁶ „Maryja Pana <...> be grieka pyrmótyny óžgymy.“ *Pamokslós Apey tus žodzius: Szwęta Maryja Motina Dyiwa, melskes óz mus griesznus, no yr walqdóy smerty musó. Amen. Sakits par J. K. Kossakauski Paprabaszczió Sałqtu. laykó 40. Adinu Atpósku Sałóntusy. Metusy 1823*, p. 588.

³⁷ „Lóusa ana bówa nóu grieka pyrmgymy, kóremy óžgem kyty wysy žmonis.“ *Pamokslós Apey Malda Sweyka Maryje ógólnay, yr ipatingay apey dwy pyrmijy daly Jos. Sakits Sałqtusy laykó Sekmyniu. Metusy 1823*, p. 575.

³⁸ „Szwęcziausy Panna ira Karalieny yr Pony Dągaus yr Zemys, kaypo gyid Bażnicze Szwęta sakidama: Karalieny Dągaus, Karalieny Aniołu, Archaniołu, Patryarchu, Pranaszu, Apasztołu yr wysu Szwętuju. <...> yr Zwayzdzy: nes mums žyb spindóleys sawa <...>.“ *Pamokslós Apey Malda Sweyka Maryje ógólnay, yr ipatingay apey dwy pyrmijy daly Jos. Sakits Sałqtusy laykó Sekmyniu. Metusy 1823*, p. 573. Čia J. Pabrėža vardija epitetus iš Švenčiausios Mergelės Marijos litanijos. Žr. Liturginis maldynas 2007: 268–269.

nijimo ir Atpirkimo paslaptimis“ (Jonas Paulius II 1995: 165). Tad mariologiniai akcentai svarbūs kristologijai, teologijai apie malonę, apie išganyimą, apie eschatologiją. Per Mergelę Mariją Dievas tapo kūnu, o pats apsi-reiškęs Dievas per Jėzų Kristų tapo žmonijos „tikroji šviesa“ (1 Jn 2,8), „kelias, tiesa ir gyvenimas“ (Jn 14,6).

APIBENDRINIMAS

Kristocentrizmas yra savitas krikščionių teologijos bei religingumo pavida-las, kai Jėzus Kristus laikomas centriniu išganyimo istorijoje ir krikščioniš-kame skelbime. Peržvelgus kun. J. Pabrėžos pamokslų rinkinį „Pamokslai vairingose materijose“, matyti, jog pamokslininkas išlaiko žinios kristocen-triškumą tiek tiesiogiai pamokslų *tiksluose, skelbdamas išgelbėjimą per Jėzų Kristų, tiek netiesiogiai perteikdamas Jėzaus Kristaus mokymą* apie Dievą, žmogų, laimę, moralinį gyvenimą, mirtį ir pan. Galima teigti, kad tėvo Ambroziejaus Pabrėžos pamokslų žinia yra kristocentrinė, o jo išlaikomas kristocentrizmas ypatingai orientuotas į išganyimo skelbimą per Jėzų Kris-tų ir Jėzuje Kristuje.

Kristuje Dievas davė mums savo Sūnų, save patį, visą savo Žodį. Tai dieviškasis Apreiškimas, kuris yra vienas ir tas pats, tačiau jis atsiskleidžia ir atsiveria karta iš kartos vis pilnatviškiau, kaskart naujai kiekvienoje žmo-gaus gyvenimo dabartyje (Ratzingeris 1997). Šventosios Dvasios dėka ti-kėjimo paveldo žodžių ir tikrovės supratimas kun. J. Pabrėžos gyvenime ir veikloje augo jam mąstant bei svarstant savo širdyje, imantis teologinių tyrinėjimų, kurie gilino apreikštų tiesų pažinimą, Šventojo Rašto skaitymu, gilia dvasinių dalykų patirtimi, dvasinių pratybų praktikavimu, ruošiantis skelbti Žodį (plg. Katalikų Bažnyčios katekizmas 2012: nr. 94). Dėl to tėvo Ambroziejaus pamokslų ruošimas ir jų sakymas, palyginti su šių dienų Katalikų Bažnyčios mokymu, turi šiuolaikiškus homiletikos bruožus. Skel-biamas Žodis, t. y. Jėzus Kristus, yra pats Dievas, ir visi žodžiai nurodo į Žodį, kuris niekada nėra tik praeitis, bet visada ir dabartis, ir ateitis.

LITERATŪRA

Ardavičienė Danutė, Šidlauskienė Vitalina 2014: Mokslininkas, gydy-tojas, dvasininkas Jurgis Ambraziejus Pabrėža. – *Respublika* 2014-04-05. Pri-eiga internete: <https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietu-vos_zinios/mokslininkas_gydytojasdvasininkas_jurgis_ambraziejus_pabreza> [žiūrėta 2020-07-27].

- Baniulis Algis 2006: Popiežiaus Jono Pauliaus II mokymo centre – Kristus. – *Soter* 20 (48), 23-37.
- Dupuis Jacques 2004: *O jūs kuo mane laikote? Kristologijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Dvasininkų kongregacija 1997: *Bendrasis katechezės vadovas*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras.
- Gidžiūnas Viktoras 1976: Šv. Ambrozijus Pabrėža – šv. Pranciškaus dvasios sūnus. – *Aidai* 8, 362-369. Prieiga internete: <http://www.aidai.eu/index.php?view=article&catid=160%3A8-spalis&id=1877%3Ais&option=com_content&Itemid=185> [žiūrėta 2020-07-27].
- Gidžiūnas Viktoras 1993: *Jurgis Ambrozijus Pabrėža*. Roma: Lietuvių Katalikų Mokslų Akademija.
- Gylienė Laima 2001: Švietėjiško darbo motyvai ir sąlygos. – *Žemaičių žemė* 1, 14-15.
- Gylienė Laima 2008: Švietimo epochos atspindžiai Jurgio Pabrėžos pamoksluose. – *Žemaičių žemė* 2, 24-39.
- Jonas Paulius II 1995: *Žengiant per vilties slenkstį*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Jonas Paulius II 2000: *Enciklika „Fides et ratio“ Katalikų Bažnyčios vyskupams apie tikėjimo ir proto santykį*. Vilnius: Aidai.
- Jonas Paulius II 2001: *Apaštališkasis laiškas Novo millennio ineunte Didžiojo 2000 metų jubiliejaus proga*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras.
- Jonas Paulius II 2005: *Atmintis ir tapatybė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kanarskas Julius, Radzevičius Rimantas, Midverytė Monika 2015: *Kun. Jurgis Pabrėža: botanikas, gydytojas, poetas ir pasaulietis pranciškonas*. Prieiga internete: <<https://www.bernardinai.lt/2015-03-06-kun-jurgis-pabreza-botanikas-gydytojas-poetas-ir-pasaulietis-pranciskonas/>> [žiūrėta 2020-07-27].
- Kärkkäinen Veli Matti 2003: *An Introduction to the Theology of Religions. Biblical, Historical & Contemporary Perspectives*. Downers Grove: Inter Versity Press.
- Katalikų Bažnyčios katekizmas* 2012. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Kavaliauskas Česlovas 2011: *Iš kun. Česlovo Kavaliausko rankraščių*, sud. J. Fedorinienė. Vilnius: Apyaušris.
- Klietkutė Jolanta 2020: *Lietuviškasis da Vincis Jurgis Pabrėža, suderinęs mokslą su tikėjimu*. Prieiga internete: <<https://vilniausgalerija.lt/2020/07/02/lietuviskasis-da-vincis-jurgis-pabreza-suderines-moksla-su-tikejimu/>> [žiūrėta 2020-07-27].
- Lennan Richard 1998: *An Introduction to Catholic Theology*. New York: Paulist Press.
- Liturginis maldynas 2007. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Pamokslay Wayringosy materyjose q̄t roźniu wyitu, iwayriusy laykusy Sakity par Kónyga Ambroziejó Pabreza Tercyjorió Zokana Szwęta Tiewa Prąćyzszkaus*.
- Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią „Gaudium et spes“ 2001. – *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai.
- Pašvęstojo gyvenimo institucijų ir apaštališkojo gyvenimo draugių kongregacija 2002: *Iš naujo pradėti nuo Kristaus: atnaujinti įsipareigojimą*

- pašvęstajam gyvenimui trečiajame tūkstantmetyje. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Paulius VI 1999: *Apaštališkasis paraginimas „Evangelii Nuntiandi“ dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Peppler Christopher 2012: The Christocentric Principle: A Jesus-Centred Hermeneutic. – *Conspectus. The Journal of the South African Theological Seminary* 13, 117–135. Prieiga internete: <<https://journals.co.za/content/conspect/13/03/EJC119686>> [žiūrėta 2018-09-27].
- Pranciškus 2013: *Laiškas Telšių vyskupui Jonui Borutai SJ ir visiems Žemaitijos bei Lietuvos tikintiesiems Žemaičių Krikšto 600 metų jubiliejaus proga*. Telšiai: Spaudos lankas.
- Ramonas Arvydas 2006: *Universitetinė sielovada (V): Teologija kaip mokslas*. Prieiga internete: <<https://www.katalikai.lt/index.php?id=6&nid=262>> [žiūrėta 2018-09-28].
- Ratzinger Joseph / Benedict XVI 2011: *Dogma and Preaching. Applying Christian Doctrine to Daily Life*. San Francisco: Ignatius Press.
- Ratzingeris Josephas 1997: Žvelgti į Kristų. Pranešimas, skaitytas 1997 m. kovo 5 d. Šv. Jono bazilikoje Laterane. – *Bažnyčios žinios* 19. Prieiga internete: <<https://www.baznycioszinios.lt/old/bz9719/719str.html>> [žiūrėta 2020-07-29].
- Schönborn Cristoph 1997: *Mūsų tikėjimo lobiai. „Credo“ Katalikų Bažnyčios Katekizme*. Vilnius: Logos leidykla.
- Sequeri Pierangelo 2013: „Memoria fidei“: il dinamismo dell’atto di Fede (memoria, evento, profezia). – Congresso Internazionale di Catechesi „Il Catechista testimone della fidei“: 26–29 Settembre 2013. Città del Vaticano.
- Šventasis Raštas. 2009. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Tikėjimo mokslo kongregacija 2000: Deklaracija „Dominus Iesus“ dėl Jėzaus Kristaus ir Bažnyčios vienatinumo bei jų išganomojo veikimo visuotinum. – *Bažnyčios žinios* 19. Prieiga internete: <https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_lit.html> [žiūrėta 2020-07-29].
- Tikėjimo tiesos trumpai*. 2009. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
- Vaičiūnas Vytautas Steponas 2008: Homiletika nūdienos akademiniėje bendruomenėje. – *Soter* 27 (55), 93–98.
- Vaičiūnas Vytautas Steponas 2009: Kristocentriškumas Šiluvos Dievo Motinos apsireiškime: „...tebūnie man, kaip tu pasakei“ (Lk 1, 38). – *Soter* 31 (59), 73–79.
- Vaičiūnas Vytautas Steponas 2013: Pastoraciniai homiletikos tikslai Bažnyčios misijinėje perspektyvoje. – *Soter* 46 (74), 35–48.
- Vorgrimler Herbert 2003: *Naujasis teologijos žodynas*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.